

Олександр
АВРАМЕНКО

БУЛО — СТАЛО

Зміни в правописі

1. УЖИВАННЯ І, И НА ПОЧАТКУ СЛОВА

Индик чи індик?

БУЛО	СТАЛО
На початку слова пишеться і , а не и : <i>ідол, ім'я, інший, інколи, іноді, індик, існувати, історія</i> .	На початку слова звичайно пишемо і відповідно до вимови: <i>Іван, ідол, ікона, ікання</i> (вимовляння <i>і</i> замість <i>и</i>), <i>ім'я, індик, інший, інколи</i> . И пишемо на початку: а) вигуку (частки) <i>ич</i> , дієслова <i>ікати</i> (вимовляти <i>и</i> замість <i>і</i>) та похідного від нього іменника <i>ікання</i> ; б) деяких назв іншомовного походження: <i>ийбєн, ир, Ич-оба, Кім Чен Ин</i> . Увага! Паралельне написання з і та и мають слова <i>ірій</i> та <i>ірод</i> : <i>ірій і ирій, ірод і ирод</i> .

1. Випишіть слова, що починаються з літери **і** або мають варіативне написання з **і** або **и**.

(И,І)ч-оба, (и,і)род, (и,і)ч, (и,і)кати (вимовляти *и* замість *і*),
(и,і)змалку, (и,і)гумен, (и,і)стина, (и,і)рій, (и,і)йбен.

Ключ. З останніх літер вписаних слів складіть синонім, яким називали річку в давнину.

2. Літеру *и* треба писати на місці пропуску в слові

А ..кати (вимовляти *і* замість *и*)

Б ..стина

В ..нший

Г ..ч

3. Літеру *и* або *і* треба писати на місці пропуску в слові

А ..м'я

Б ..род

В ..нтелігенція

Г ..кати (вимовляти *и* замість *і*)

4. Літеру *и* або *і* треба писати на місці пропуску в слові

А ..нколи

Б ..ндик

В ..дол

Г ..рій

5. Літеру *і* треба писати на місці пропуску в слові

А ..ч-оба

Б ..йбен

В ..ндиченя

Г ..кання (вимовляння *и* замість *і*)

---

2. ЛІТЕРА Г

Гете чи Гете?

БУЛО	СТАЛО
<p>Літера <i>г</i> передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний як в українських словах, так і в давно запозичених і зукраїнізованих: <i>агрус, тава, тазда, гандж, ганок, гатунок, гвалт, гвалтувати, тегати, тедзь, телготати, терготати, терготіти, тигнути, гирлига, глей, гніт</i> (у лампі), <i>готель-могель, грасувати, грати</i> (іменник), <i>гратчастий, гречний, гринджоли, грунт, гудзик, гуля, джигун, дзига, дзиглик</i> та похідні від них, а також у прізвищах <i>Галаган, Гудзь</i> і под.</p>	<p>Буква <i>г</i> передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В українських та в давно запозичених і зукраїнізованих словах: ті самі приклади, що і в лівій колонці, а також <i>тертели, тонт(а), гуральня, дригати</i> і <i>дригати, ремигати</i>. 2. У власних назвах – топонімах України: <i>Горгани</i> (гірський масив), <i>Ўгля</i> (село на Закарпатті), у прізвищах українців <i>Галаган, Галятовський, Генік, Герзанич, Гердан, Гжіцький, Гіта, Гота, Гойдич, Гонта, Гріга, Гудзь, Гула, Ломата</i>.
<p>Примітка. У власних назвах іншомовного походження етимологічний <i>g</i> згідно з усталеною традицією вимовляється як <i>г</i>; проте збереження <i>g</i> у вимові не є порушенням орфоепічної норми. Отже, правильною є вимова: <i>Гданськ і Гданськ, Гренландія і Гренландія, Гібралтар і Гібралтар, Гарібальді й Гарібальді, Гете й Гете</i>.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Звук [g] та близькі до нього звуки, що позначаються на письмі буквою <i>g</i>, звичайно передаємо буквою <i>г</i>: <i>Гольфстрим, Гренландія, Люксембург, Фольксваген, Чикаго</i>. 2. У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: <ul style="list-style-type: none"> • шляхом адаптації до звукового ладу української мови – буквою <i>г</i>: <i>Вергілій, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер</i> та ін.;

БУЛО	СТАЛО
	<ul style="list-style-type: none"> • шляхом імітації іншомовного [g] – буквою г: <i>Вергілій, Гарсія, Гетель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер</i> та ін.

1. Випишіть слова з літерою г.

Інтелі(г,г)енція, (г,г)ава, (г,г)азета, (Г,Г)ала(г,г)ан, (г,г)валт, (Г,Г)данськ, (г,г)речно, (г,г)ість, ма(г,г)ія, джи(г,г)ун, (Г,Г)ренландія, (Г,Г)ор(г,г)ани, (Г,Г)ерзанич, (г,г)оризонт.

Ключ. З останніх букв виписаних слів складіть прізвище українського поета-лемка.

2. Літеру г ТРЕБА писати на місці пропуску в слові

А ..астрономія

В ..атунок

Б ..арантія

Г ..араж

3. Літеру г і літеру з МОЖНА писати на місці пропуску в слові

А ..ете

В ..ренландія

Б Чика..о

Г Люксембур..

4. Літеру з ТРЕБА писати на місці пропуску в слові

А ..уля

В ..рунт

Б ..роно

Г ..анок

5. Літеру г ТРЕБА писати на місці пропуску в рядку

А ..рати у футбол

В сидіти за ..ратами

Б феодальний ..ніт

Г під ..нітом роздумів

3. СУФІКСИ НА ОЗНАЧЕННЯ ОСІБ ЖІНОЧОЇ СТАТІ (ФЕМІНІТИВИ)

Вона філолог чи філологиня?

Вона мер чи мерка?

БУЛО	СТАЛО
<p>Не було правил творення фемінітивів.</p>	<p>За допомогою суфіксів -к-, -иц-(я), -ин-(я), -ес- та ін. від іменників чоловічого роду утворюємо іменники на означення осіб жіночої статі. Найуживанішим є суфікс -к-, бо він поєднуваний з різними типами основ: <i>авторка, дизайнерка, директорка, редакторка, співачка, студентка, фігуристка</i> та ін.</p> <p>Суфікс -иц-(я) приєднуємо насамперед до основ на -ник: <i>верстальник – верстальниця, набірник – набірниця, порадник – порадниця</i>, а також на -ень: <i>учень – учениця</i>.</p> <p>Суфікс -ин-(я) сполучаємо з основами на -ець: <i>кравець – кравчиня, продавець – продавчиня</i>, а також на приголосний: <i>майстер – майстриня, філолог – філологиня, бойко – бойкиня, лемко – лемкиня</i>.</p> <p>Суфікс -ес- рідковживаний: <i>дияконеса, патронеса, поетеса</i>.</p>

Зауважте!

Не від усіх іменників чоловічого роду можна утворити назви осіб жіночої статі: *мер, екстрасенс, математик, академік* та ін. У такому разі для означення жіночої статі використовують слово *пані*, форми дієслів минулого часу та інші мовні ресурси: *пані посол; мер повідомила; математик Красовська*.

До речі...

За допомогою суфікса **-ш-** означають дружин чоловіків відповідних посад і звань, порівняйте: *директорка* (жінка на посаді директора) – *директорша* (дружина директора), *генерал* (жінка, що має військове звання генерала) – *генеральша* (дружина генерала).

1. Від поданих іменників утворіть назви осіб жіночої статі й запишіть їх у дві колонки: 1) з **-к-**; 2) з **-иц-(я)**.

Модник, авантюрник, інспектор, рятувальник, ізолювальник, вокаліст, чарівник, адміністратор, кролівник, апаратник, натураліст.

Ключ. З перших букв записаних слів складіть імена літературних героїв Михайла Коцюбинського.

2. **НЕМОЖЛИВО** утворити назву особи жіночої статі від іменника

А мовознавець

В нотаріус

Б працівник

Г агітатор

3. За допомогою суфікса **-ин-(я)** можна утворити назву особи жіночої статі від іменника

А принц

В порадник

Б плавець

Г контролер

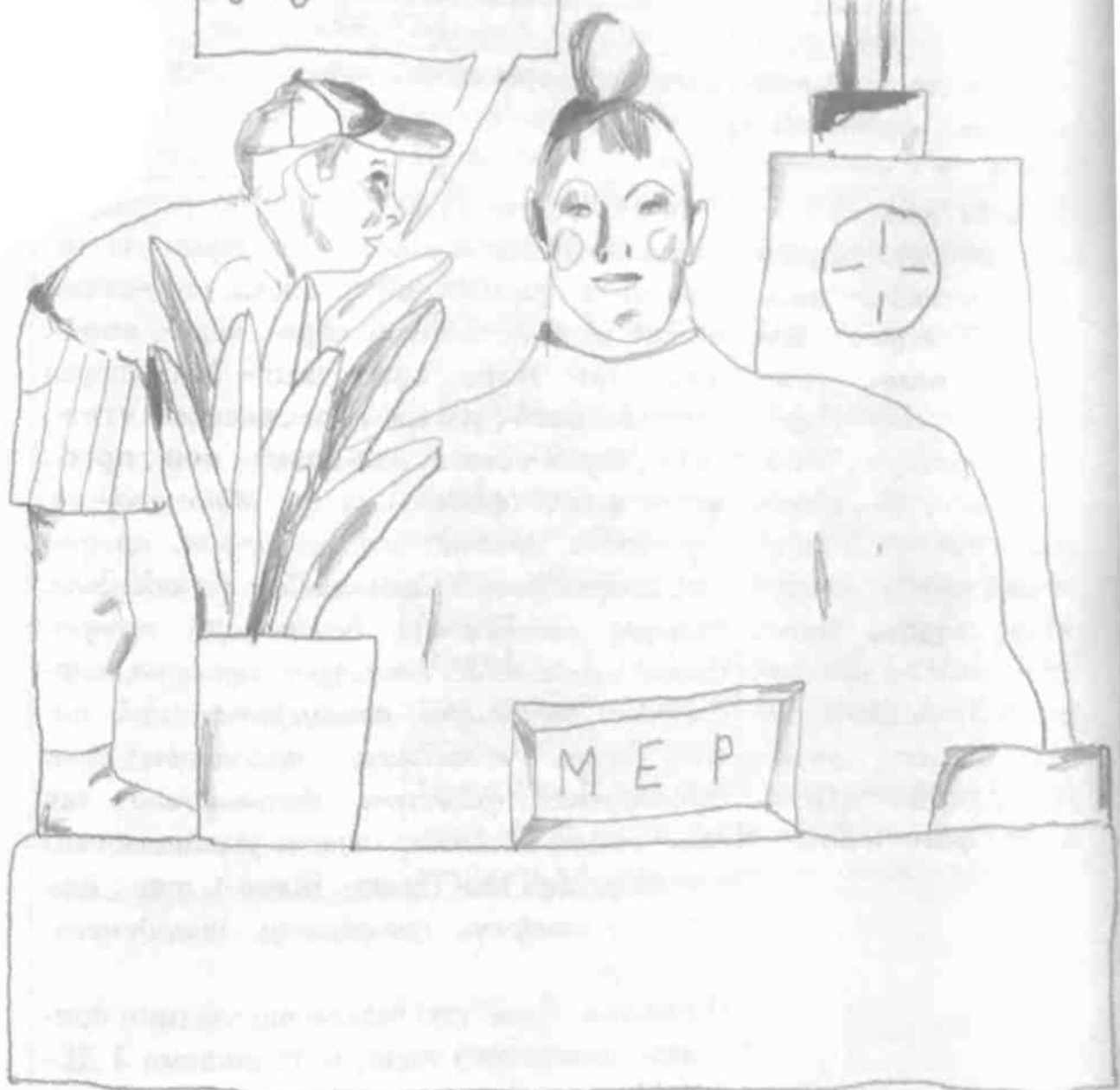

Наші мер,
а бувають
фемінітиви
з двох слів?

~~МЕРКА~~

~~МЕРЦА~~

4. ПРАВОПИС СКЛАДНИХ СЛІВ

Свят-вечір чи Святвечір?

Веб-камера чи вебкамера?

БУЛО	СТАЛО
<i>Свят-вечір, людино-день, тонно-кілометр</i>	<i>Святвечір, людинодень, тоннокілометр</i>
<p>РАЗОМ пишуться всі складні слова з першими частинами авіа-, авто-, агро-, біо-, вело-, водо-, газо-, геліо-, гео-, гідро-, екзо-, екстра-, електро-, зоо-, ізо-, квазі-, кіно-, космо-, макро-, мета-, метео-, мікро-, мілі-, моно-, мото-, нео-, палео-, псевдо-, радіо-, рентгено-, соціо-, стерео-, супер-, теле-, термо-, турбо-, фоно-, фото- й под.</p>	<p>РАЗОМ пишемо слова з першими регулярно вживаними іншомовними частинами на голосний та приголосний: ті слова, що названі в лівій колонці, а також абро-, аеро-, аква-, алко-, арт-, астро-, аудіо-, боди-, боді- (перед голосним), веб-, дендро-, еко-, економ-, етно-, євро-, нарко-, онко-, пан-, пара-, поп-, прес-, фіто-, фолк- (фольк-) та ін.: <i>аброморфема, аерометод, акватехніка, алкотест, арттринок, астрокорекція, аудіоальбом, бодибілдинг, бодіарт, вебсторінка, дендропарк, екопродукти, економклас, етногурт, єврозона, наркобізнес, онколікарня, панамериканський, параолімпієць, попмузика, пресконференція, фітотерапія, фолкгурт, фолькмузика</i>; так само слова з питомими (власне українськими) компонентами іно- (іншо-, інако-), лже-: <i>іновірець, іншовірець, інакодумець, іншодумець, лжепророк</i>.</p> <p>Примітка. Якщо такі іншомовні частини приєднані до власного імені, то їх пишемо з ДЕФІСОМ: <i>пан-Європа, псевдо-Фауст</i>.</p>

БУЛО	СТАЛО
<p>РАЗОМ пишуться всі складні слова з першими частинами екстра-, макро-, мікро- й под. З ДЕФІСОМ пишуться складні іменники з першою складовою частиною віце-, екс-, лейб-, максі-, міді-, міні-, обер-: <i>віце-президент, екс-чемпіон, лейб-медик, максі-спідниця, міні-футбол, обер-майстер.</i></p>	<p>• РАЗОМ пишуться слова з першою іншомовною частиною, що визначає кількісний (вищий від звичайного, дуже високий або слабкий, швидкий і т. ін.) вияв чого-небудь: архи-, архі-, блиц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-: <i>архіскладний, архидиякон, блицновини, гіпермаркет, екстраклас, макромолекула, максіодяг, мідіодяг, мікрохвилі, мінідиск, мультимільйонер, нанокомп'ютер, полісахариди, преміумклас, супермаркет, топмодель, ультразвук, флешінтерв'ю.</i></p> <p>Примітка 1. У частинах максі-, міді- кінцевий і в позиції перед приголосним наступного слова не переходить в и: <i>мідіспідниця, максімода.</i></p> <p>Примітка 2. Частина топ- із числівниками не поєднувана.</p> <p>• РАЗОМ пишуться слова з першою іншомовною частиною анти-, віце-, екс-, контр-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-: <i>антивірус, віцепрем'єр, експрезидент, контрадмірал, лейб-медик, обермайстер, штабскапітан, унтер-офіцер.</i></p> <p>Примітка 1. Із власною назвою (прізвищем) такі частини пишемо з дефісом: <i>«Анти-Дюринг», екс-Югославія.</i></p> <p>Примітка 2. У частини анти- кінцевий и в позиції перед голосним наступного слова не переходить в і: <i>антиелектрон, антиурядовий.</i></p>

1. Випишіть складні слова, які треба писати разом.

Лікар/еколог, член/кореспондент, топ/менеджер, купівля/продаж, фітнес/клуб, обер/майстер, альфа/промені, піар/акція, квазі/держава, чар/зілля, міні/футбол, арт/об'єкт, контр/адмірал, монголо/татари, інвест/проект, звіробій/трава, льон/довгунець, веб/сайт, кіно/студія, фан/клуб, аква/зона.

Ключ. З перших букв вписаних слів складіть назву притоки Дніпра.

2. Разом треба писати слово

А боді/арт

В бізнес/план

Б фан/клуб

Г дельта/частинка

3. З дефісом треба писати слово

А екс/чемпіон

В флеш/пам'ять

Б компакт/диск

Г мікро/процесор

4. Правильно записано обидва слова рядка

А генерал-майор, унтер-офіцер

Б бетапромені, агрокультура

В сон-трава, ексміністр

Г топ-модель, чар-зілля

5. Правильно записано всі слова рядка

А контрудар, обер-офіцер, Святвечір

Б лейб-медик, мідімода, супермодель

В мініблок, лжесвідок, псевдо-Фауст

Г екстраклас, гіпер-маркет, чар-зілля

Зустрітаємося
за пів години
на
попконцерті!

5. НАПИСАННЯ ПІВ ОКРЕМО І РАЗОМ

Півлимона чи пів лимона?

БУЛО	СТАЛО
<p>РАЗОМ пишуться складні іменники з першою частиною пів: <i>піваркуша, півгодини, півдюжини, півкарбованця, півколо, північ, півогірка, пів'яблука</i>.</p> <p>ЧЕРЕЗ ДЕФІС пишеться пів перед іменниками – власними назвами: <i>пів-Європи, пів-Києва</i>.</p>	<p>Невідмінюваний числівник пів зі значенням 'половина' з наступним іменником – загальною чи власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо ОКРЕМО: <i>пів аркуша, пів відра, пів години, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів ящика, пів Європи, пів Києва</i>.</p> <p>Якщо ж пів з наступним іменником у формі називного відмінка становить єдине поняття й не виражає значення половини, то їх пишемо РАЗОМ: <i>піваркуш, південь, півзахист, півколо, півкуля, півострів</i>.</p>

До речі...

Простіше можна сформулювати правило таким чином: **пів** пишемо разом лише тоді, коли його НЕ МОЖНА замінити на іменник **половина**, порівняйте: *північ, півострів* (половина ніч, половина острів – набір слів) і *пів ночі, пів острова* (= половина ночі, половина острова).

Зауважте!

Півлітра – пляшка з горілкою або іншою випивкою ємністю 0,5 літра: *Принесли з собою півлітру*.

Пів літра – половина від одиниці об'єму літр:

Налити пів літра води.

1. Випишіть слова, що з *пів* треба писати окремо.

Пів/міста, пів/ніч, пів/місяць, пів/Одеси, пів/квартири, пів/овал, пів/рибини, пів/Америки, пів/оберт, пів/кілограма, пів/аркуш, пів/устриці, пів/Радомишля, пів/захист, пів/класу, пів/ананаса.

Ключ. З перших літер вписаних іменників складіть фразеологізм.

2. Окремо треба писати сполуку слів

А пів/коло

В пів/села

Б пів/куля

Г пів/тон

3. Разом з *пів* треба писати іменник рядка

А пів/городу

В пів/захист

Б пів/місяця

Г пів/осені

4. Усі слова написано правильно в рядку

А пів юрти, пів Ялти, пів на шосту

Б пів ями, пів Чернігова, пів день

В пів Говерли, пів сон, пів миски

Г пів яблука, пів Куби, пів ніч

5. Прочитайте речення.

(1)Пів/дороги ми подолали за (2)пів/години: добре, що (3)пів/острів освічує молоденький (4)пів/місяць.

Разом з *пів* треба писати слова, позначені цифрами

А 1, 2

В 3, 4

Б 2, 3

Г 1, 4

6. УЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ БУКВИ (ЛІТЕРИ)

«Фейсбук», «фейсбук» чи фейсбук?

БУЛО	СТАЛО
<p>Назви історичних подій, епох, війн, революцій, народно-визвольних рухів, повстань, революційних свят, знаменних дат і т. ін. пишуться з великої літери: <i>епоха Відродження, Вітчизняна війна, Коліївщина, Революція 1905 р., Перше травня, День Незалежності України, Свято Перемоги.</i></p>	<p>У назвах історичних подій, епох, календарних періодів і свят з великої букви пишемо перше (або єдине) слово і власні назви: <i>епоха Бароко, [вилучено Свято Перемоги і Вітчизняна війна].</i></p> <p>Примітка. У назвах свят <i>День Незалежності України, День Соборності України, День Конституції України</i> з великої літери пишемо всі слова.</p>
<p>У назвах таких найвищих державних установ України, як <i>Верховна Рада України, Конституційний Суд України, Кабінет Міністрів України</i>, з великої літери пишуться всі слова.</p>	<p>Додано: <i>Верховний Суд України.</i></p>
<p>Не було інформації про написання слів <i>Бог, Господь</i> як часток і розмовних зворотів з малої букви.</p>	<p>Примітка. В усталених словосполученнях, які передають емоційну оцінку та використовуються в розмовному спілкуванні, на зразок: <i>бог зна що (невідомо що), бог зна коли (невідомо коли), господь з тобою (вами) (вживається як здивування, заперечення, докір),</i></p>

БУЛО	СТАЛО
	<p><i>бог з ним (з тобою) (вживається на знак згоди, примирення, прощення та ін.), або с емоційними вигуками: божє, господи, господи божє мій, божє збав, їй-богу, слова бог, господь пишемо з малої букви, крім випадків, коли слова Божє, Господи є звертанням до Бога.</i></p>
<p>Не було інформації про написання назв сайтів.</p>	<p>Назви сайтів без родового слова пишемо з малої букви (<i>твіттер, гугл</i>), назви сайтів з родовим словом пишемо з великої букви та в лапках (<i>мережа «Фейсбук», енциклопедія «Вікіпедія»</i>); назви сайтів, ужиті як назви юридичних осіб, пишемо з великої букви та без лапок (<i>РНБО ввела санкції проти Яндексy</i>).</p>
<p>Не було інформації про написання спортивних нагород.</p>	<p>Назви спортивних нагород пишемо з малої букви: <i>золота (срібна, бронзова) медаль, олімпійська медаль</i>. Так само: <i>закінчити школу із золотою (срібною) медаллю</i>.</p>
<p>З великої літери в лапках пишуться назви літаків, автомобілів, тракторів та інших машин, пов'язані з найменуванням моделі, заводу, фірми, що їх виготовляють: <i>літак «Антей», автомобіль «Таврія», автобус «Турист», комбайн «Нива», трактор «Білорусь»</i>.</p>	<p>Назви виробничих марок технічних виробів (машин, приладів і т. ін.) беремо в лапки й пишемо з великої букви: <i>автомобілі «Ніссан» («Вольво», «Фольксваген»), літак «Боїнг 777», трактор «Слобожанець»</i>. Але назви самих виробів беремо в лапки й пишемо з малої букви: <i>«ніссан», «вольво», «фольксваген» (автомобілі), «боїнг» (літак), «слобожанець» (трактор)</i>.</p>

1. Випишіть ті словосполучення, у яких обидва компоненти пишуться з малої літери:

(Е,е)поха (Р,р)енесанс, (Д,д)ень (Н,н)ародження, (Л,л)ітак
(М,м)рія, (Е,е)нциклопедія «(В,в)ікіпедія», (У,у)країнські
(М,м)іста, (Б,б)оже (З,з)бав, (А,а)втомобіль «(М,м)азда».

Ключ. З перших букв вписаних словосполучень складіть назву дерева, що має символічне значення.

2. З великої букви треба писати ВСІ складники власної назви

А (М,м)іністерство (Ю,ю)стиції (У,у)країни

Б (В,в)ерховний (С,с)уд (У,у)країни

В (К,к)иєво-(П,п)ечерська (Л,л)авра

Г (С,с)офійський (С,с)обор

3. З великої букви треба писати ВСІ складники власної назви

А (Р,р)еволюція (Г,г)ідності

Б (Д,д)руга (С,с)вітова (В,в)ійна

В (Д,д)ень (П,п)рацівника (О,о)світи

Г (Д,д)ень (С,с)оборності (У,у)країни

4. НЕМАЄ помилки в рядку

А зайти в мережу «Інстаграм»

В лайкнути у «Твіттері»

Б прочитати у «Фейсбуці»

Г пошукати в «Гуглі»

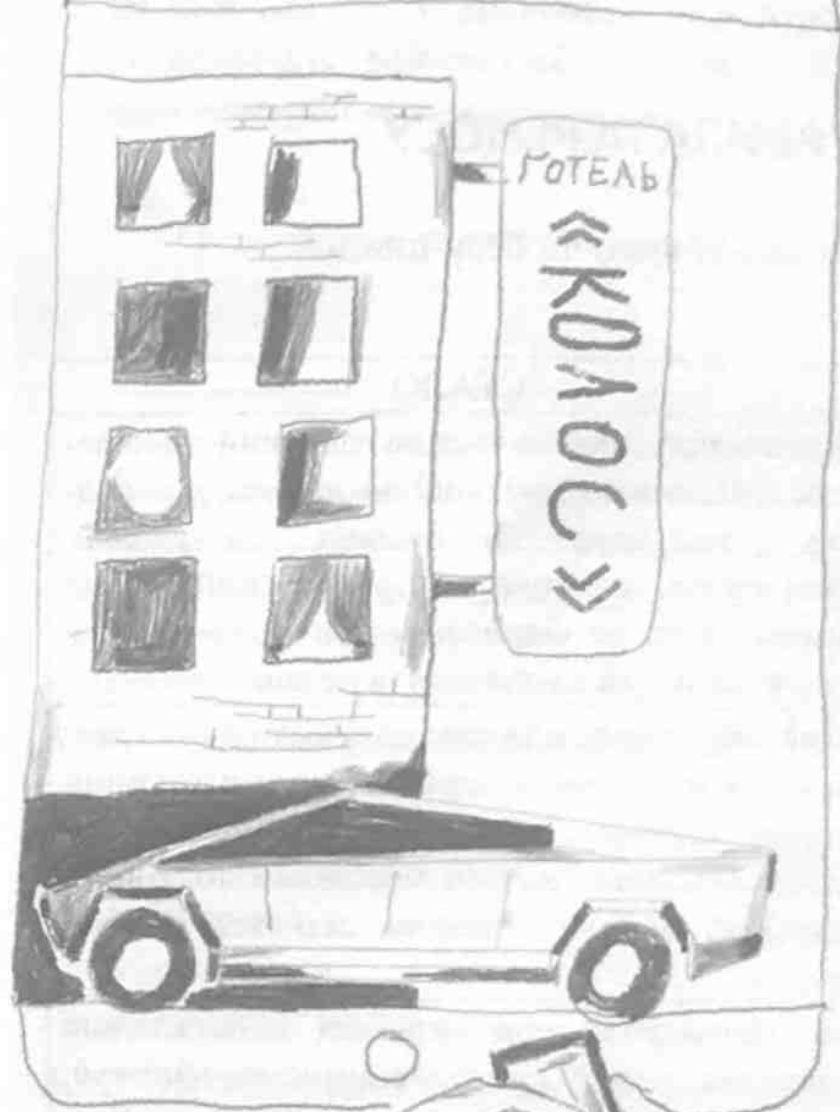
5. Помилку допущено в написанні словосполучення

А у готелі «Дністер»

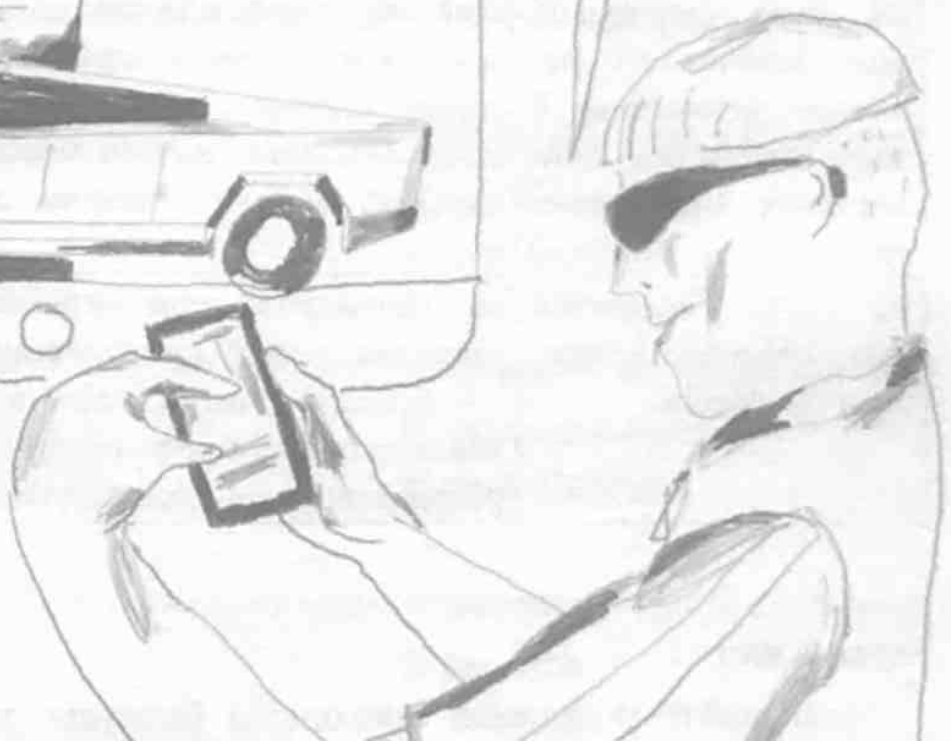
В на літаку «Руслан»

Б їжджу на «Тойоті»

Г концерт «Фольксваген»

Запошичу
в інстаграмі
свою новеньку
"теслу"...

7. ПРАВИЛА ПЕРЕНОСУ

Бе-зупинно, без-упинно чи безу-пинно?

БУЛО	СТАЛО
Не було інформації про особливості переносу кореня в наступний рядок.	Коли корінь починається на голосний, то перенос здійснюємо довільно: <i>ро-зорати, роз-орати, розо-рати; бе-зупинно, без-упинно, безу-пинно</i> , але коли на приголосний, то від кореня його не відриваємо: <i>до-зрівати</i> (а не <i>доз-рівати</i>), <i>ви-правдання</i> (а не <i>вип-равдання</i>).
Не було інформації про особливості переносу подовження й збігу однакових приголосних в наступний рядок.	При збігу однакових приголосних одну літеру залишаємо, а другу переносимо в наступний рядок: <i>закон-ний, розріс-ся</i> . В іменниках з подовженим приголосним можливий подвійний перенос: <i>зна-ння і знан-ня; жи-ття і жит-тя</i> .
Не було інформації про особливості переносу префіксів.	Не розривасмо при переносі односкладові префікси перед приголосними: <i>над-мірний, най-більший</i> (а не <i>на-дмірний, на-йбільший</i>). Кількаскладові префікси при переносі можна розривати: <i>не-ре-працювати, не-ред-гроззя</i> .

Зауважте!

Розрізняйте подовжені приголосні (*взуття, півріччя, маззю, люттю, спросоння, ллю*) і подвоєні літери внаслідок збігу на межі значущих частин слова: *від + дати = віддати, юн(ий) + нат(ураліст) = юннат, осінь + н = осінній, тряс + ся = трясся*.

8. ПРАВОПИС ЗАКІНЧЕНЬ ВІДМІНЮВАНИХ СЛІВ

З Лондона чи з Лондону?

Почуття гідності чи гідности?

БУЛО	СТАЛО
II відміна (іменники чоловічого роду) Родовий відмінок однини	
<p>Іменники чоловічого роду в родовому відмінку однини приймають закінчення -а, -я, коли вони означають назви населених пунктів: <i>Житомира, Кисва, Лондона, Луцька, Миргорода, Парижа</i>.</p> <p>Примітка. Але -у, -ю пишеться у складних назвах населених пунктів, другою частиною яких є іменник, що має звичайно в родовому відмінку закінчення -у: <i>Давидового Броду, Зеленого Гаю, Кривого Рогу</i> тощо.</p>	<p>Закінчення -а, -я у родовому відмінку однини мають іменники чоловічого роду, що позначають:</p> <ul style="list-style-type: none"> • назви населених пунктів із суфіксами -ськ-, -цьк-, -ець-, елементами -бург-, -град- (-город-), -піль- (-поль-), -мир-, -слав-: <i>Бердянська, Луцька, Трускавця, Піттсбурга, Вишгорода, Борисполя, Житомира, Ярослава</i>; • назви населених пунктів з наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі та з суфіксами присвійності -ів- (-їв-), -ин- (-ін-), -ач-, -ич-: <i>Бика́, Дніпра́; Львова, Кисва; Батурина, Пирятина; Бахмача, Галича</i>, лише в окремих випадках з наголосом на корені іменника: <i>Бре́ча, Довжика, Малого Куя́льника, Смо́трича</i>. <p>Решта назв населених пунктів можуть мати варіантні закінчення</p>

БУЛО	СТАЛО
	<p>-а (-я) і -у (-ю): <i>Амстердама і Амстердаму, Гомеля і Гомелю, Лондона і Лондону, Чорнобиля і Чорнобилю.</i></p> <p>Примітка. Закінчення <i>-у, -ю</i> наявне у складених назвах населених пунктів, другою частиною яких є іменник, що має звичайно в родовому відмінку закінчення <i>-у, -ю</i>: <i>Давидового Броду, Зеленого Гаю, Кривого Рогу</i> та ін.</p>
<p>Не було інформації про написання назв соціальних мереж.</p>	<p>Назви віртуальних (соціальних та ін.) мереж мають у родовому відмінку закінчення <i>-у (-ю)</i>: <i>інстаграму, телеграму, фейсбуку, ютубу</i> та ін.</p>
Родовий відмінок множини	
<p>Род. відм. множини: <i>татів і тат.</i></p>	<p>Род. відм. множини: <i>татів</i> (множина <i>татів</i>) і <i>татів</i> (множина <i>тати</i>).</p>
Кличний відмінок однини	
<p><i>Ігоре, Олегу</i></p>	<p><i>Ігорю, Олеже і Олегу</i></p>
III відміна (іменники жіночого роду на приголосній) Родовий відмінок однини	
<p>У родовому відмінку однини іменники третьої відміни мають закінчення <i>-і</i>: <i>вісті, галузі, любові, моці, ночі, сталі, подорожі, тіні, фальші.</i></p>	<p>У родовому відмінку однини іменники третьої відміни мають закінчення <i>-і</i>: <i>ванілі, галузі, герані, гідності, крові, любові, моці, незалежності, нехворощі, ночі, Оболоні, осені, Русі, солі, фальші.</i></p> <p>Іменники на <i>-ть</i> після приголосного, а також слова <i>кров, любов, осінь, сіль, Русь, Білорусь</i> у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення <i>-и</i>: <i>гідности, незалежності, радості, смерті, честі, хоробрости; крові, любові, осені, солі, Русі, Білорусі.</i></p>

1. Запишіть назви населених пунктів у формі родового відмінка однини у дві колонки: 1) із закінченням **-а (-я)**; 2) із варіантним закінченням **-а (-я)** або **-у (-ю)**.

Будапешт, Вишгород, Антрацит, Берлін, Очаків, Зборів, Алчевськ, Ашгабат, Збараж.

-а (-я) або -у (-ю)

-а (-я)

Ключ. З перших букв вписаних слів складіть українську приказку.

2. Варіантні закінчення **-а (-я)** або **-у (-ю)** у формі родового відмінка однини має іменник

А Мелітополь

В Миколаїв

Б Нью-Йорк

Г Гадяч

3. Варіантні закінчення **-а (-я)** або **-у (-ю)** у формі родового відмінка однини має іменник

А Тернопіль

В Дніпро

Б Ужгород

Г Париж

4. Варіантні закінчення **-і** або **-и** у формі родового відмінка однини має іменник

А мить

В честь

Б рать

Г лють

5. Варіантні закінчення **-і** або **-и** у формі родового відмінка однини мають усі перелічені іменники, **ОКРІМ**

А сіль

В Русь

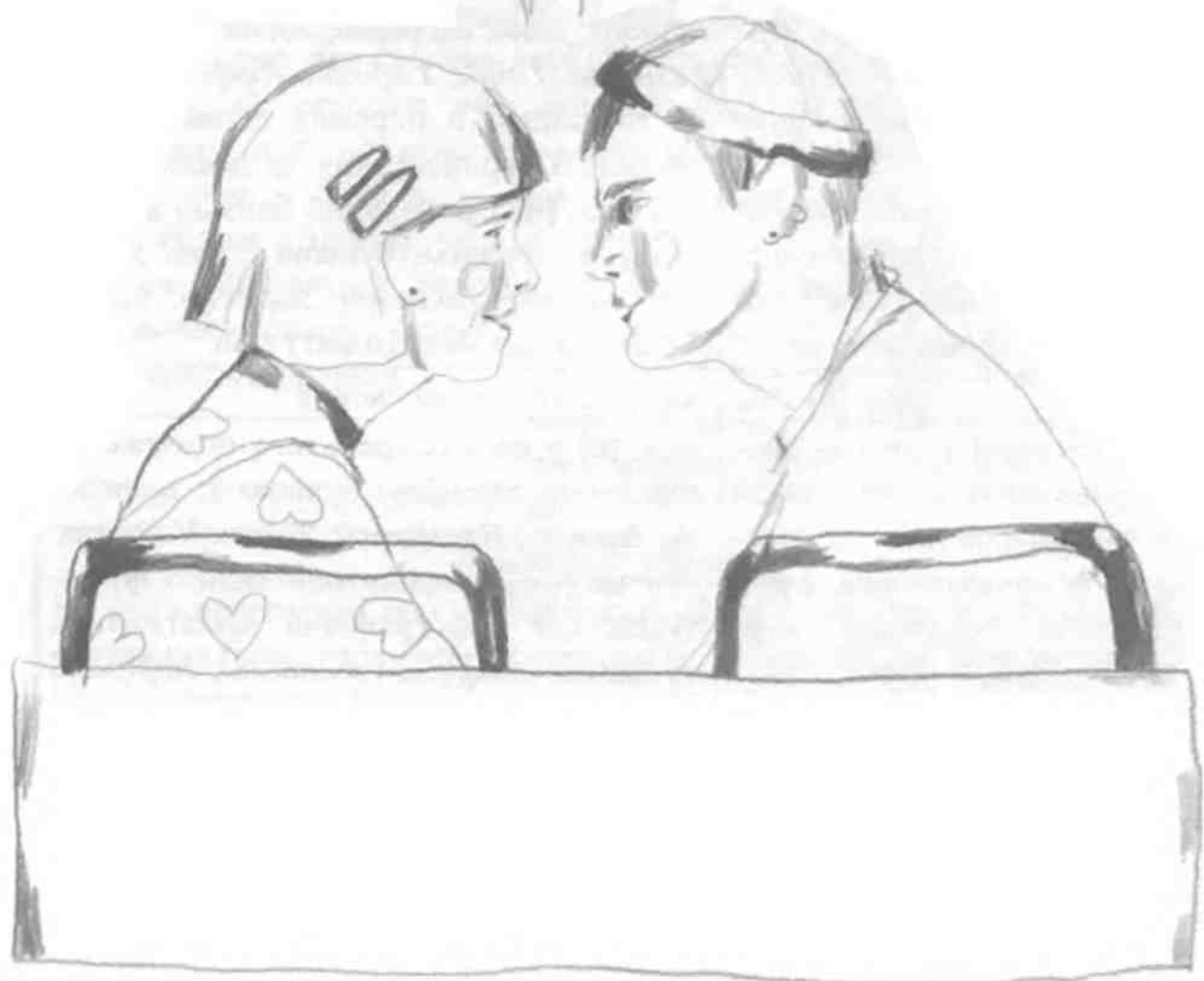
Б осінь

Г путь

Скільки
кілометрів
від ПАРИЖУ
до КИЄВА?

Для ЛЮБОВИ
та РАДОСТИ
кілометрів
не існує!

9. ПРАВОПИС СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Лауреат чи лавреат?

Кафедра чи катедра?

Проект чи проєкт?

БУЛО	СТАЛО
Іншомовний звук [h]	
<p>Н звичайно передається літерою г: <i>гінді, гектар, гербарій, госпіталь; Гаага, Гарвард, Гельсінкі; Гейне Гомер, Гюго.</i></p> <p>В окремих словах англійського походження h передається літерою х: <i>хобі, хокей, хол; Хемінгуей</i> та ін.</p>	<p>Звук [h] переважно передаємо буквою г: <i>гандбол, гінді, гербарій, госпіс; Гарвард, Гельсінкі, Гейне, Горацій, Люфтганза.</i></p> <p>За традицією в окремих словах, запозичених з європейських та деяких східних мов, [h] і фонетично близькі до нього звуки передаємо буквою х: <i>хобі, хокей, хол, холдинг, брахман, харакірі, шахід, Аллах, Ахмед, Мухаммед</i> і т. ін.</p>
Звук [θ] у словах грецького походження	
<p>[θ] залежно від того, як слово узвичаєне в українській мові, передається то літерою ф: <i>арифметика, ефір, кафедра, логарифм, міф, орфографія, пафос, Федрі,</i> – то літерою т: <i>бібліотека, ортодокс, ортопедія, теорія; Тадей, Теодор.</i></p>	<p>Звук [θ] у словах грецького походження передаємо звичайно буквою т: <i>антологія, аптека, Прометей, Таїсія.</i> У словах, узвичаєних в українській мові з ф, допускається орфографічна варіативність на зразок: <i>анафема</i> і <i>анатема, дифірамп</i> і <i>дитирамп, ефір</i> і <i>етер, кафе́дра</i> і <i>кате́дра, логари́фм</i> і <i>логари́тм, міф</i> і <i>міт, міфологія</i> і <i>мітологія, Агата́нгел</i> і <i>Агафа́нгел, Афі́ни</i> і <i>Ате́ни, Бори́сфен</i> і <i>Бори́стен, Демосфе́н</i> і <i>Демосте́н, Марфа</i> і <i>Марта, Фесса́лія</i> і <i>Тесса́лія</i> та ін.</p>

БУЛО	СТАЛО
Звук [j]	
<p>Ј, у (а також и німецького дифтонга eu) в позиції між двома голосними (в іноземній мові) в загальних назвах звичайно не передаються окремим знаком: <i>буер, конвесер, лояльний, параноя, фаянс, фесрверк</i>, але: <i>Гавайї, Гойя, Савойя, Фейсрбах</i>; також <i>майя</i> (народність), <i>фойс</i>.</p>	<p>Звук [j] звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою й, а в складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами є, ї, ю, я: <i>буєр, конвєсєр, плєсєр, флєсєр, круїз, фєсєрвєрк, ін'єкція, проєкт, проєкція, траєкторія, фос, Гайті, Гоя, Савоя, Феєрбах, Ісая, Йоганн, Сосєр, Хаям, Хеєрдал, Юнона</i>.</p>
Буквосполучення аи	
<p>Дифтонг аи передається переважно через ау: <i>аудиторія, аудієнція, лауреат, пауза, фауна</i> (але: <i>мавзолей</i>), <i>Каунас, Фауст, Штраус</i>. Разом із тим у цілому ряді слів аи передається через ав: <i>автентичний, автор, автомобіль, лавровий</i>.</p>	<p>У словах, що походять із давньогрецької і латинської мов, буквосполучення аи звичайно передається через ав: <i>автентичний, автомобіль, автор, лавра, Аврора, Мавританія, Павло</i>. У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення аи шляхом транслітерації як ау, допускаються орфографічні варіанти: <i>аудієнція і авдієнція, аудиторія і авдиторія, лауреат і лавреат, пауза і павза, фауна і фавна</i>.</p>
Буквосполучення ск	
<p>Не було інформації про передавання буквосполучення ск, а написання характеризувалося непослідовністю: іноді з одним к (<i>Бісмарк, Шерлок</i>), а іноді – з двома (<i>Діккенс, Теккерей</i>).</p>	<p>Буквосполучення ск, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук [к], відтворюємо українською буквою к: <i>Дікенс, Дікінсон, Текерей, Букінгем</i>. Примітка. Подвоєння кк зберігаємо у власних назвах кельтського походження, де формант Мас, Мс поєднується з основою, що починається на [к], у тих</p>

БУЛО	СТАЛО
	випадках, коли за традицією їх пишемо як одне слово: <i>Маккартні, Маккензі, Маккена, Маккінлі</i> , а також у похідних загальних назвах: <i>маккартизм</i> і т. ін.

1. Випишіть слова з помилками, виправивши їх.

Проектувати, Атени, павза, орфодоксальний, лавреат, фавна, Люфтханза, Хаям, конвеєр, трайєкторія, етер, ауторитет, дитирамб, Гоя, вольфметр, Савоя, автсайдер.

Ключ. З перших букв виписаних слів складіть назву міста, у якому споруджено пам'ятник українській галушці.

2. Букву г на місці пропуску треба писати в слові

А ..олдинг

В ..окей

Б ..осліс

Г ..обі

3. Орфографічна варіативність **ф** – **т** на місці пропуску допускається в усіх словах, **ОКРІМ**

А ка..едра

В Борис..ен

Б мі..ологія

Г біблію..ека

4. Правильно написано обидва слова рядка

А фойс, ін'єкція

В проєкт, Гаїті

Б фаянс, Соєр

Г майя, Феєрбах

5. Орфографічна варіативність **в** – **у** на місці пропуску допускається в усіх словах, **ОКРІМ**

А а..торитет

В фа..на

Б ла..реат

Г па..за

10. НЕСИСТЕМНІ ЗМІНИ

Священик чи священник?

Ігорович чи Ігорьович?

БУЛО	СТАЛО
<i>священик</i>	<i>священник</i>
<i>Донской, Трубецкой</i>	<i>Донський, Трубецький, але Толстой</i>
<i>Ігорович, Лазарович</i>	<i>Ігорьович, Лазарьович</i>
<i>архієрей, архімандрит, архістратиг</i>	<i>архієрей і архисрей, архімандрит і архімандрит, архістратиг і архистратиг</i>
<i>Україна і Вкраїна</i>	<i>Україна</i> Примітка. <i>Вкраїна</i> – тільки в поезії.
<i>хабара</i>	<i>хабаря</i>

Прочитайте текст. Підкресліть слова, що зазнали змін у написанні за новою редакцією українського правопису.

Новий правопис за 2 хвилини ☺

Индик¹ вдихав уже осінній етер. Високо над ним, у напрямку Атен, летіли в ирій птахи. «Ироди!» – икнув крізь зуби индик і почав дороблять проєкт. Проєкт уже давно не приносив индику радості. Набридло працювати серед усієї тієї фавни. До смерті хотілося оголосити проєктну анатему й відкрити малесенький гостел. Для душі. Индик уже навіть уявляв свою цільову аудиторію.

¹ На етапі громадського обговорення проєкту нової редакції українського правопису було запропоновано слово *индик* і похідні (*индиченя, индичий*) писати з початковим *и*. У затвердженій редакції українського правопису відмовилися від написання слова *индик* з початковим *и*.

У нього могли зупинятися експрезиденти, відомі півзахисники. Не десь у себе, на півострові, а у нього, у гостелі. У фоеє гратиме попмузика. І місце під гостел уже придивився. Біля Гуллівера. Звідти пів Києва видно. Вжух – і за пів хвилини ти вже «теслою» на Хрещатику. Головне – знайти парковку серед усіх тих «мерседесів»...

Директоркою закладу зроблю філологиню, щоб про мене на всіх новинних вебсторінках і у фейсбуці написали. А коли прийде популярність, то, дасть бог, ще й молоду правницю найму. Хтозна, може, на Трійцю сам президент до гостелу завітає. Тут таку пресконференцію можна організувати!

Та поки що то міт. Повертайсь до проєкту, индиче (*За Таріною Карасівною*).

Зауважте!

У новій редакції правопису колишнє чергування у з в та і з й називають не чергуванням, а «позиціями вживання прийменників і префіксів у та в»; «позиціями вживання сполучників і часток і, й та і, й на початку слова».

Також додано нове правило й примітки.

Після букв й, я, ю, є, ї вживаємо єднальні сполучники і або та, пор.: *Неподалік вони побачили зелений гай і широку долину і Неподалік вони побачили зелений гай та широку долину; Теорія і практика перекладів і Теорія та практика перекладів; Студенти вивчили морфологію і синтаксис і Студенти вивчили морфологію та синтаксис; Висловити свої найпотемніші мрії і обережні прогнози і Висловити свої найпотемніші мрії та обережні прогнози.*

Примітка. Трапляються відхилення від правил уживання у, в та і, й, що спричинено вимогами ритму або мовними вподобаннями автора.

Примітка. Після слова, що закінчується на голосний, у деяких словах перед в пишемо префікс в-: *Дослідниця вважає експеримент успішним; Гості ввійшли до зали; Діти ввічливі; Дитина вві сні всміхається.*

11. ПУНКТУАЦІЯ

У новій редакції «Українського правопису» з'явилася скісна риска (/) як розділовий знак. Скісну риску ставимо в кількох позиціях.

1. В офіційно-діловому та науковому стилях як розділовий знак між однорідними членами речення в значенні як єднального (=і), так і розділового сполучника (=або): *складна інтонація оклику / питання; тенденції до синтетизму / аналітизму; системність / несистемність мовних явищ; на позначення року, що не збігається з календарним, напр.: у 2018/2019 навчальному році* (без відступів до і після скісної риски).

Уживаються також комбіновані єднально розділові сполучники *і/або*, рідше *та/або* (без відступів до і після скісної риски): *порушення авторського і/або суміжних прав; підвищення кваліфікації голів і/або членів правління.*

2. На позначення співвідношення яких-небудь величин, параметрів: *співвідношення курсу гривня / долар.*
3. У графічних скороченнях (без відступів до і після скісної риски):
  - а) замість словосполучень та інших сполучень слів і складних слів (іменників і прикметників): *п/в* (поштове відділення), *р/р* (розрахунковий рахунок), *х/к* (холодного копчення); *к/т* (кінотеатр), *п/п* (по порядку), *т/к* (телеканал), *с/г* (сільськогосподарський) та ін.
  - б) у позначеннях складених одиниць виміру: *км/год* (кілометрів за годину), *Ф/м* (фарад на метр) та ін.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК НАГОЛОСІВ

А

агронóмія
алкогóль
áркушик
асиметрiя

Б

багаторазóвий
безпринципний
бéшкет
блáговiст
близький
болотiстий
борóдавка
босóнiж
боязнь
бурштино́вий
бюлетéнь

В

ва́ги (у множині)
вантажiвка
весня́ний
ви́года (користь)
вигóда (зручність)
видáння
визвóльний
вимóга
вiпа́док
вирáзний
вiсiти
вiтратa

виши́ваний

вiдвезти́

вiдвести́

вiдгомiн

вiднести́

вiдомiсть (список)

вiдомiсть (повiдомлення, данi,
популярність)

вiршi

вiршовий

вiтчiм

Г

гальмó, гальма

гли́боко

глядáч

гороши́на

граблi

гурто́житок

Д

данiна

да́но

дециме́тр

де́щиця

де-ю́ре

джерелó

дiвлячiсь

дичáвити

дiалóг

добовий

добу́ток

довезті
довести
довідник
догмат
донести
дóнька
дочка́
дрóва

Е

експерт

Є

єретик

Ж

жалюзі

З

завдання
завезті
завести
завжди́
завчасу́
загадка
заіржавілий
заіржавіти
закінчити
закладка (у книзі)
закрутка
залишити
заміжня
занести́
запонка
заробіток
заставка
застібка
застопорити
звісока

зда́лека
зібра́ння
зобразіти
зо́зла
зра́ння
зру́чний
зубо́жіння

І

інду́стрія

К

ка́мбала
катало́г
кварта́л
кішка
кіломе́тр
кінчи́ти
ко́лесо
ко́лія
ко́пчений (*дієприкметник*)
копче́ний (*прикметник*)
ко́рисний
ко́сий
котри́й
крице́вий
кро́їти
кропива́
куліна́рія
ку́рятина

Л

ла́те
листопа́д
літо́пис
лю́стро

М

ма́буть

магістёрський (*про вчений ступінь*)

ма́ркетинг

мере́жа

металу́ргія

міліме́тр

Н

навча́ння

нанести́

напі́й

на́скрізний

на́чинка

ненáвидіти

ненáвисний

ненáвисть

нести́

ні́здря

нові́й

О

оби́янка

обра́ння

обру́ч (*іменник*)

одина́дцять

одноразо́вий

озна́ка

о́лень

опто́вий

осетёр

ота́ман

о́цет

П

паві́ч

партёр

пе́карський

перевезті́

перевести́

перекис

переляк

перенести́

перéпад

перéпис

піалá

підданий (*дісприкметник*)

підда́ний (*іменник, істота*)

підлітковий

пізна́ння

пітний

піце́рія

по́друга

по́значка

по́мілка

по́міщик

помо́вчати

по́няття

порядко́вий

посере́дині

привезті́

привести́

пріморозок

принести́

при́чіп

про́діл

промі́жок

псевдо́нім

Р

ра́зом

ре́мінь (*пояс*)

ре́шето

ринковий

рівні́на

роздрі́бний

ро́зпірка

руко́пис

русло́

С

сантиме́тр
 свѣрдо
 се́редина
 се́ча
 симетрія
 сѣльськогосподарський
 сімдеся́т
 слі́на
 соломи́нка
 ста́туя
 стові́дсотковий
 стриба́ти

Т

текстовий
 течія́
 тигро́вий
 тисо́вий
 тім'я́ний
 тра́вестія
 тризу́б
 ту́луб

У

украї́нський
 уподо́бання
 урочи́стий
 усере́дині

Ф

фарту́х
 фаховий

фено́мен
 фо́льга
 фо́рзац

Х

ха́ос (*у міфології: стихія*)
 ха́ос (*безлад*)

Ц

ца́рина
 цеме́нт
 це́нтнер
 ці́нник

Ч

чарі́вний
 черговий
 чита́ння
 чорно́зем
 чорно́слив
 чотирна́дцять

Ш

шляхопро́від
 шовко́вий
 шофе́р

Щ

ще́лепа
 щі́пці
 щодо́бовий

Я

ярмарко́вий

ВІДПОВІДІ

Уживання *и, і* на початку слова (с. 4–5)

1. Дунай. 2. Г; 3. Б; 4. Г; 5. В.

Літера *г* (с. 6–7)

1. Антонич; 2. В; 3. А; 4. Б; 5. В.

Фемінітиви (с. 8–11)

1. Іван, Марічка; 2. В; 3. Б; 4. В; 5. 1) Б, 2) Д, 3) А, 4) В.

Правопис складних слів (с. 12–15)

1. Токмаківка; 2. А; 3. Б; 4. В; 5. В.

Написання *пів* окремо і разом (с. 16–17)

1. Мокра курка; 2. В; 3. В; 4. А; 5. В.

Уживання великої букви (с. 18–21)

1. Дуб. 2. Б; 3. Г; 4. А; 5. Б.

Правила переносу (с. 22–23)

1. Рута. 2. Г; 3. А; 4. Г; 5. А.

Правопис закінчень відмінюваних слів (с. 24–27)

1. Баба з воза. 2. Б; 3. Г; 4. В; 5. Г.

Правопис слів іншомовного походження (с. 28–31)

1. Полтава. 2. Б; 3. Г; 4. В; 5. А.

Цей посібник допоможе вам швидко з'ясувати, які зміни відбулися в українському правописі, а також закріпити їх за допомогою вправ з ключами й тестових завдань у форматі ЗНО. Усе, що ви хотіли знати про нові норми, – у простому та наочному форматі «було – стало».

Олександр АВРАМЕНКО – доцент Київського університету ім. Б. Грінченка, заслужений працівник освіти України, телеведучий, автор Всеукраїнського радіодиктанту національної єдності.

ISBN 978-966-97982-0-6

9 789669 798206 >